

Herrenes historie, igjen?

Vibeke Kieding Banik, Inger Bjørnhaug, Åsa Elstad, Bjørg Evjen, Marlen Ferrer, Ruth Hemstad, Guri Hjeltnes, Marthe Hommerstad, Inger Elisabeth Haavet, Hanne Marie Johansen, Trine Rogg Korsvik, Tora Korsvold, Lise Kvande, Claudia Lenz, Ellen Cathrine Lund, Margit Løyland, Hanna Mellemsæther, May-Brith Ohman Nielsen, Inger Marie Okkenhaug, Liv Ramskjær, Hege Roll-Hansen, Vera Schwach, Hilde Gunn Slottemo, Marie Smith-Solbakken, Elisabeth Teige, Aud Mikkelsen Tretvik, Astrid Wale, Liv Helene Willumsen og Elisabetta Cassina Wolff

Når noen av dagens voksne, kvinnelige historikere møtes, hender det at vi mimrer om vår egen tid som hovedfagsstudenter. Vi tenker tilbake på et historiefag som var sterkt mannsdominert. Det fantes få fast ansatte kvinnelige historikere, selv om de som var der preget historiefaget positivt og ga verdifulle bidrag til forskning og fagutvikling. Som unge kvinner var vi forundret og rystet over den skjeve kjønnsbalansen i faget.

Den gangen trodde vi at vi skulle greie å forandre på det. Vi satt der på lesesalene, fulle av ungdommelig engasjement og entusiasme. Sånn skulle det ikke fortsette lenge, for vi skulle endre dette når vi selv kom i posisjoner med innflytelse. En stund på 1990- og 2000-tallet var vi også optimistiske: ting tydet på både endring og endringsvilje. I dag er vi kanskje mer forundret og mer pessimister enn noensinne. For hva har skjedd? Fint lite, dessverre.

Andre kvinnelige historikere har andre opplevelser, minner og erfaringer. Felles for oss er at vi er opptatt av kvalitet i historiefaget, noe som fordrer

at også kvinner får sin rettmessige plass i forskning, formidling og fagutvikling.

Sporet etter kvinner

Grunnen til den akutte pessimismen er at vi like før jul mottok det siste nummeret av *Historisk Tidsskrift*. HT nr. 4, 2017 var et nummer med kun mannlige forfattere. Det var menn som hadde skrevet alle artiklene, som hadde forfattet alle bokmeldingene, og de anmeldte bøkene var alle skrevet av menn. Dette nummeret ble en merkelig demonstrasjon av at historiefaget igjen ser ut til å ha blitt et fag for menn, av menn og om menn.

Ser vi på HTs 2017-årgang samlet, blir inntrykket av den kjønnsmessige ensidigheten bekreftet. Av 15 artikler var det 15 mannlige forfattere og tre kvinnelige (hvorav tre artikler var samforfattet av to menn). Det var fem debattinnlegg: ett av en kvinne, de fire øvrige av menn. I tillegg var det en kommentarartikkel, skrevet av tre menn i fellesskap. Heller ikke bokanmeldelsene røper tegn på større kjønnsbalanse i faget. Totalt var 23 mannlige forfattere anmeldt, mot fire kvinnelige, samforfatterskap

inkludert. Anmelderne var i stor grad menn, nærmere bestemt elleve menn mot to kvinner. Sammenligner vi med Heimen 2017, ser vi at en bedre balanse er mulig.¹

Er denne skjevheten i de vitenskapelige tidsskriftene et uttrykk for noe annet, mer grunnleggende og alvorlig, nemlig et fag som har utviklet seg negativt når det gjelder likestilling og kjønnsbalanse?

Kvinneandelen i faste vitenskapelige stillinger er urovekkende lav – historiefaget framstår som en av universitetssektorens mannsbastioner, jf. tabell fra NIFU.²

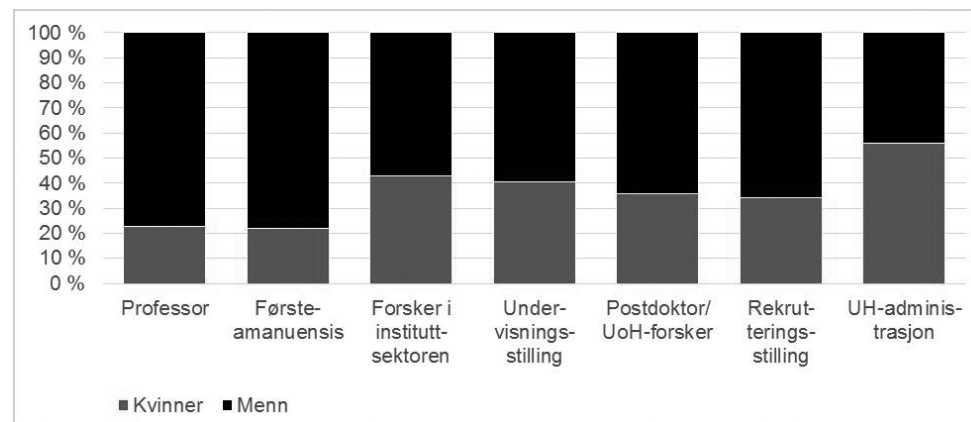
Fagets pensumlitteratur underbygger dette inntrykket. Det er få kvinnelige historikere på pensumlistene. I Trondheim, for eksempel, er to av de femten historikerne som er oppført på grunnnivåets pensum kvinner, begge redaktører av den samme boka. Generelt utgjør kvinnene cirka en fjerdedel av dem som har skrevet faglitteratur som studentene skal lese. Det er omtrent samme andel som kvinner i faste historikerstillinger ved universiteter og høyskoler. Kvinnene er altså et aktivt mindretall og bidrar godt til studentpensumet.³

Rekruttering basert på likhet

Hvorfor er det så få kvinnelige forfattere i HT? Velger de å utgi monografier og antologier, prioriterer de å publisere i internasjonale, engelskspråklige tidsskrifter? Er en del kvinner også for forsiktige når det gjelder publisering og derfor må bli flinkere til å ta eget initiativ og bidra mer aktivt: skrive artikler, publisere kronikker og kommentarer, sende inn bøker til anmeldelse? Uansett grunn og forklaring, så er det et problem for historiefaget og dets image at HT er så mannsdominert.

Den aller viktigste grunnen til denne skjevheten er imidlertid denne: Det er for få kvinner i faste, vitenskapelige stillinger i historiefaget i Norge.

Kvinnene som er her, dynges ned av alle mulige oppgaver. Vitenskapelig publisering er en av de tingene som lett prioriteres ned til fordel for undervisning, programledelse, komitearbeid, sensur, veiledning, foredrag, møter og annet daglig, nødvendig arbeid. Kravene om kjønnsfordeling i diverse komiteer gjør at det lave antallet kvinner tar en

Ansatte med norsk utdanning i historiske fag, etter stilling, 2016

forholdsvis stor byrde på dette feltet.

Det har vært vanlig å trekke fram omsorgsoppgaver som forklaring på kvinnelig frafall på den akademiske karrierestigen. Til tross for at dagens menn har kommet sterkt på banen når det gjelder deltakelse i familien, er det fortsatt kvinner som i størst grad tar de lengste fødselspermisjonene og har mest omsorgsansvar. Det er krevende å kombinere fødselspermisjoner og småbarnstid med en akademisk karriere.

Kvinner som får barn i løpet av en forskerutdanning, konkurrerer om stillinger med barnløse (menn og kvinner) med en større vitenskapelig produksjon og bedre anledning til utenlandsopphold. Dessuten kan forventningene om mobilitet i jakten på fast ansettelse være vanskelig å kombinere med omsorgsoppgaver. For kvinner (og menn) med små barn er det et krevende prosjekt. Gjør det at mange kvinner faller ut i den sårbare tida etter avlagt doktorgrad og heller søker seg jobber utenfor academia?

Samtidig kan argumentet om omsorgsforpliktelser fungere som en måte å skyve ansvaret over på kvinnene på. Påstanden om at kvinner produserer mindre kan bli et skinnargument som skjuler andre viktige årsaker til at historiefaget er blitt kolonisert av menn.

Da vi var studenter, stipendiater og unge forskere håpet og trodde vi at likestillinga og kjønnsbalansen var noe som kom til å endre seg over tid. Det var jo så mange dyktige kvinner som studerte historie! Mange av oss tok doktorgrader og opparbeidet solid faglig kompetanse og erfaring. I dag observerer vi at bedring av kjønnsbalansen i historiefaget ofte bare blir fine ord og fagre formuleringer, selv om det er forskjeller mellom de ulike institusjonene. Noen miljøer ser ut til å ha jobbet med denne utfordringa de siste årene,

mens andre nærmest har stått på stedet hvil. Uansett: De fagre ordene trenger å følges opp av bevisstgjort, konkret og informert praksis.

Kunnskap, kompetanse, nettverk og kvalifikasjoner

Det er etter hvert ganske mye forskning som viser en tendens til at vi rekrutterer dem som ligner oss selv, enten det dreier seg om kjønn, etnisitet, fagfelt, forskningsinteresser eller andre forhold. Det ser ut til å gjelde i en rekke bransjer, også i academia. Det betyr at menn ofte rekrutterer andre menn.

Det finnes flere studier av vurderinger av akademiske prestasjoner som viser at søknader, CVer, undervisningskurs og prosjektbeskrivelser med mansnavn på systematisk vurderes som sterkere enn når det står et kvinnenavn på. Det er menn (og noen kvinner) som sitter i vurderingskomiteer og tilsettingsutvalg og som rangerer menn over kvinner, til tross for fine formuleringer om likestilling og kjønnsbalanse. Denne partiskheten må alle være bevisst på slik at de kan gjenkjenne den. Det er nødvendig for å sikre likebehandling i alt som innebærer faglige vurderinger.

I tillegg blir posisjoner, stillinger og inkludering ofte avgjort utenfor formelle organer. En ønsket kandidat blir hjulpet på vei oppover ved å få delta i skriving av søknader og publikasjoner, invitert med i forskningsprosjekter osv. Det bidrar lett til at menn blir hjulpet opp og fram gjennom de uformelle nettverkene de inngår i. Det gjør at uformelle og til dels kjønnsavhengige strukturer lettere blir opprettholdt.

Rekrutteringa basert på likhet gjelder på systemnivå. På individnivå er mønsteret mer komplekst. Det finnes en rekke menn som både er opptatt av og bekymret for den skjeve kjønnsbalansen i historiefaget

og som ønsker å bidra til å forandre den. Likevel: Det kjønnskonservative systemet er en seig materie. Den er krevende, men ikke umulig å endre.

Både kvinner og menn må stille kritiske spørsmål til kriterier for rekruttering av ansatte til academia. I historiefaget er det en tendens til å tro på entydige og udiskutable kvalitetskriterier. Men hva som regnes som viktig og relevant kunnskap og kompetanse er ikke gitt, det er avhengig av skjønn, faglige prioriteringer og av faglige nettverk. Og som alt annet som er basert på skjønsmessige vurderinger, er det element av makt og vanetenkning i dette. Den forskningen menn bedriver og de perspektivene de anlegger, blir ofte oppfattet som mer «seriøs» enn det kvinner arbeider med. Akademisk makt kan brukes til å framstille valg og vurderinger som opplagte og selvsagte. Dermed kan det framstå som at det menn driver med har høyere status og verdi enn kvinners faglige arbeidsområder, kunnskap og kompetanse.

Vi har alle et ansvar for å tenke over hvem som får definisjonsmakta over hva som regnes som viktig, interessant og relevant forskning, kunnskap og kompetanse i historiefaget. Konsensusorienterte miljøer må utfordres, og rådende kvalitetsstandarder må diskuteres. Vi må skape et fag der også kvinners erfaringer, forskningsfelter og formidlingskunnskaper regnes som vesentlige.

Løsninger?

Både kvinner og menn i faste stillinger har en forpliktelse til å bedre kjønnsbalansen. Da er det viktig å reflektere over årsakene til skjevhetene og å arbeid for å finne egnede virkemidler for å endre dem. De som er unge, uetablerte og som ikke har trygg jobb og fast lønn kan ha vanskeligere for å ta opp slike debatter. De har mer å risikere ved

å klage på forbigåelser i ansettelsessaker, kritisere manglende kjønnsbalanse, osv. De står ikke i posisjoner der de lett kan tillate seg å protestere.

Det bør være et imperativ at alle klør seg i hodet og går en ekstra runde når en oppdager at kvinner ikke er tenkt inn i prosjekter, som medforfattere eller i andre former for samarbeid. En må gjøre det til rutine å spørre om en vet om noen kvinner som kan gjøre et (vel så) godt arbeid som de mennene en kjenner, og en må aldri gå ut fra at kvinner er dårligere egnede enn menn til å mestre nye faglige tema. En må dessuten ikke glemme kvinner som er ute i foreldrepermisjon. Når de kommer tilbake vil de ha nytte av å bli tenkt inn i framtidige prosjekter. Kanskje trenger vi også mentorordninger for unge og ferske kvinner i systemet? Kan erfaring og kompetanse fra likestillingsarbeid være et krav ved utlyste lederstillinger og nøkkelposisjoner samt ved oppnevning av redaksjoner, kommisjoner, styrever og komiteer innenfor historiefaget, gitt de store utfordringer faget har på likestillingsfeltet?

Tidsskriftredaksjoner må invitere kvinner til å skrive og sørge for at kvinnelige forfattere anmeldes. Rekruttering til faglige oppdrag og aktiviteter må være mest mulig gjennomsluttende og åpne, og kvinner må oppfordres til å søke stillinger. Når kvinner blir forbigått ved ansettelser til stillinger eller verv, må det protesteres og klages på av andre ansatte. Det kan ikke overlates til den som er forbigått.

Fagets sentrale organer, som HIFO og nasjonalt fagråd, bør ta opp likestillings-tematikken i historiefaget på en seriøs, konkret og kunnskapsbasert måte som sikter mot å spre kompetanse og informerte praksiser til alle som har eller påtar seg faglige verv og oppdrag. Mulige skjevheter i vurdering av kjønn er et felles faglig problem, ikke bare

en individuelt utfordring. Vi trenger nå å komme forbi festtalenes tid. Det er et ansvar som påhviler alle.

Gevinsten: Et større mangfold og høyere kvalitet

Hvorfor er det viktig å endre kjønnsbalansen i historiefaget? Begrunnelsene varierer blant forfatterne av denne artikkelen – og sikkert også blant andre kvinnelige akademikere. Felles for oss er likevel dette: en overbevisning om at kvalitet i historiefaget er avhengig av mangfold blant ansatte, i faglitteraturen og i andre sammenhenger der historisk kunnskap skapes, formes og formidles.

Sammensetninga av historikerstanden har innflytelse på fagenes innhold; på temavalg, interesseområder, tolkninger og perspektiver. Det betyr ikke at det er klare, absolutte og iboende forskjeller mellom menn og kvinner som historikere, selv om vi kan se visse tendenser til ulike interesseområder. Men kjønn har betydning for hva slags kunnskap vi skaper, hvilke tolkninger av fortida som får forrang og hva slags fortellinger som blir presentert. Sterk underrepresentasjon av ett kjønn får betydning for vitenskapelig kvalitet, slik også andre ekskluderingsmekanismer som etnisitet og klasse har betydning. Institusjonaliserte privilegier må utfordres på flere plan. Faget trenger et mangfold av ideer, stemmer og fortellinger.

Også rettferdighetsargumentet er viktig: Kvinner utgjør i dag over halvparten av studentene og masterkandidatene i historie. Det må avspeiles videre oppover i det akademiske systemet.

Historie handler også om identifikasjon: Vi vil lese om kvinner i fortida for å kunne kjenne deres historie og for at fortellingene skal bli mangfoldige, komplekse og sammensatte. Historie-litteratur skal gi forståelse av at begge kjønn har ei forhistorie og at fortidas samfunn og kultur kan ha artet seg ulikt for kvinner og menn. Så langt har det vært en tendens til at kvinnelige historikere i større grad har løftet fram fortidas kvinner enn det menn har gjort.

Identifikasjon innenfor historiefaget som arbeidsfelt er også viktig. Kvinnelige historikere trengs som rollemodeller for yngre studenter og for hverandre. I forelesninger trenger studenter å møte forbilder av begge kjønn og de trenger å møte litteratur om og av både menn og kvinner – inkludert innholdet i HT og andre fagtidsskrifter.

Det er en farlig tanke å tro at likestilling og kjønnsbalanse er noe som nærmest kommer av seg selv. Skjevhetene har oppstått og de har blitt værende nettopp fordi de er systematiske. Derfor er dette noe som må jobbes med, hver eneste dag. Det krever kunnskap, bevissthet og vilje til endring.

Se replikk fra Historisk Tidsskrift på neste side.

Noter

¹ De tjuv artikkelforfattere i Heimen i 2017 fordelte seg likt på kjønnene. Fire av fjorten bokanmeldere var kvinner. De anmeldte bøker der sju av atten var skrevet av kvinner.

² Ansatte med norsk utdanning i historiske fag, etter stilling, 2016. Instituttsektoren omfatter faglig ansatte ved forskningsinstitutter, museer og i arkivverket. Kilde: NIFU, forskerpersonalregisteret. Se også C. Egeland og C. Tømte: Kjønnsubalanse blant historiere – bare et spørsmål om tid? I Tidsskrift for kjønnsforskning 1/2016: 25f.

³ Utsagn basert på egne observasjoner og på NIFU, prosjektarkiv, prosjektnr. I2820321, «pensum i høyere utdanning», 2013, historie, registrering for seks læresteder, bachelor og master, første og fjerde semester på hvert nivå.

Replikk frå redaksjonen i Historisk tidsskrift

Vi kan berre ynskje «Herrenes historie, igjen?» velkome. Den skeive kjønnsfordelinga mellom bidragsytarane i *Historisk tidsskrift* er noko vi er pinleg merksame på og noko vi har kome regelmessig tilbake til, mellom anna i redaksjonsrådsmøta. Det er rett, som forfattarane av innlegget skriv, at hovudproblemet er den skeive kjønnsfordelinga mellom norske historikarar. Dei stiller spørsmål ved rekrutteringa til historiestillingar, det skal vi la liggje. Som redaksjon i *Historisk tidsskrift* kan vi ikkje dekkje oss heilt til bak dette, vi må prøve meir aktivt å bidra til at det endrar seg.

Vi gjorde eit lite symbolsk grep då vi tok over, som er illustrerande. Vi reviderte den gamle forfattarinstruksen, der alle døme på referansar var til mannlege historikarar. Jamvel eksempla på arkivreferansar var til mannlege historiske aktørar og kjeldeskaparar.

Skal ein døme etter siste nummeret i 2017, har likevel ingenting endra seg. Fullt så gale som dette nummeret indikerer, er det likevel ikkje; det var eit element av maksimalt uheldig timing. I dette nummeret var alle bidragsytarar menn, og alle omtalte bøker var skrivne av mannlege historikarar. No har vi åtte bokmeldingar som er klare til dei neste numra. Av dei er fem skrivne av kvinner og fire av dei melde bøkene har kvinnelege forfattarar, heilt eller delvis. På artikkelsida er det likevel ikkje teikn til

vesentleg endring; også dei neste numra vil vere dominert av mannlege historikarar. Skulle vi insistere på ein betre balanse, måtte vi innstille drifta.

I årsrapporten har vi peika på éin årsak til denne tilstanden. Det største historiske instituttet i landet, det ved Universitetet i Oslo, har slutta å bruke *Historisk tidsskrift* som publiseringskanal. Når dette er det desidert største miljøet, og om lag ein tredjedel av historikarane der er kvinner, slår det ut på vår kjønnsprofil.

Historisk tidsskrift er i hovudsak eit postkassetidsskrift: vi skal avspegle det som skjer og ta imot bidrag som kjem inn. Vi kan likevel prøve å vere meir aktive i å tinge bidrag frå kvinnelege historikarar. Men det er også slik, som forfattarane av «Herrenes historie, igjen?» peikar på, at våre kvinnelege kollegaer oftast har eit ekstra press i alle retningar. Vi må tru at dette vil jamne seg ut etter kvart; i Tromsø er dei tre sist tilsette historikarane kvinner. I mellomtida kan vi berre oppmode alle historikarar, og særleg kvinner, til å sende bidrag til oss. Vi kan ikkje garantere at alle bidrag blir trykte, men vi prøver så godt vi kan å vurdere alle bidrag etter dei same målestokkane. Og det er i alle fall ikkje vår erfaring at kvinnelege fagfellar stiller andre og «mildare» krav til fagleg kvalitet.

For redaksjonen i *Historisk tidsskrift*
Narve Fulsås (hovudredaktør)